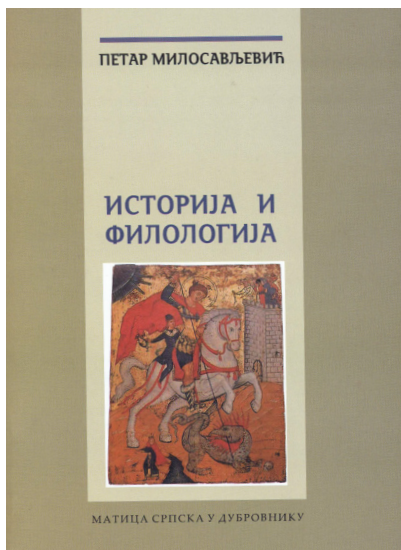

УДК
811.163.41(091):94(=163.41)
(049.3)

*Момчило Суботић**

Приказ књиге Петра Милосављевића, *Историја и филологија*, Графоофсет – Челарево, 2014.

Поштоваоце дела филолога Петра Милосављевића обрадоваће још једна његова књига из области филологије, историје и политикологије, у издању Матице српске у Дубровнику - са седиштем у Београду, Института за политичке студије и Логоса из Грачанице.

* Научни саветник, Институт за политичке студије, Београд.

Књига *Историја и филологија* има 208 страна и састоји се из два поглавља: у првом под истоименим насловом аутор обрађује десетак тема из ове области, а друго под насловом *Додатак* – садржи реферат председника Скупштине Матице српске у Дубровнику и концепт свечане седнице Матице српске у Дубровнику одржане у Новом Саду 06. децембра 2014. године, поводом 100 година од Првог светског рата и 60 година од Новосадског договора, на којој је представљен Зборник радова О идентитету српског језика.

Професор Милосављевић презентује један нови поглед о односу историје и филологије. Тај поглед је филолошки. Аутор указује да се његове књиге из политикологије разликују од других дела из ове области управо по томе што је његова тачка гледишта филолошка, а то значи србистика и славистика, потиснуте дисциплине, у чијој обнови он активно учествује у последњих четврт века.

У уводном делу ове студије аутор дефинише бројне појмове: историје, историографије, нарације, метанарације, наратологије и друго.

Када говори о филозофији историје Милосављевић издваја тројицу значајних мислилаца: Руса Николаја Данилевског (1823-1885), Немца Освалда Шпенглера (1880-1936) и Енгле-

за Ариола Тојнбија (1889-1980). Од Срба посебно место заузима Божидар Кнежевић (1862-1905), који је за кратког живота написао дела вредна памћења (између осталог превео је са енглеског књигу О херојима филозофа историје Томаса Карлајла). Написао је дело под насловом Мисли, као и Закон реда у историји (1898) и Закон пропорције у историји (1901). Кнежевићеву филозофију историје, која се углавном бави процесима заснованим на променама и потребама, Милосављевић узима као ослонац за разумевање историјских промена који се одвијају у новије доба.

Говорећи о поимању народа и рађању националне свести аутор ову историјску појаву веже за 18. век и позива се на немачког филолога Јохана Готфрида Хердера (1744-1803) и његову антологију Гласови народа у песмама која садржи песме разних народа, а чији је смисао да укаже да у Европи има више народа који се разликују по свом језику. По Хердеровој језичкој дефиницији дошло је до уједињења немачке нације у време Бизмарка (1871), а познато је да је почетком 19. века у Немачкој било око 40 разних градова - држава. О Словенима је Хердер мало писао. Крајем 18. и почетком 19. века у Европи и Азији постојала је само једна словенска држава: Русија. Током 19. века створено је и признато још неколико држава:

Србија, Црна Гора и Бугарска, дакле још три. Али, на крају Првог светског рата појавило се три државе: Пољска, Чехословачка и Краљевина СХС. Сам чин стварања ових држава може се схватити као резултат процеса остваривања хердерових идеја. (21)

Говорећи о значају Хердерових идеја на стварање нација по основу језика Милосављевић истиче како су Хердерове идеје утицале на судбину Аустрије. Он помиње да су се у исто време, 1848. године одржала два значајна конгреса: пангермански у Франкфурту (у мају) и Словенски конгрес у Прагу (у јуну). Аустрија је одлучила да сачува постојећу државу, није дошло до уједињења немачког народа, али није дошло ни до формирања словенских националних држава изван Хабзбуршке монархије.

Аутор указује на интересантан податак о томе да је Бизмарк на умору изговорио реч: Србија. По некима то долази од чињенице да је немачки ујединитељ био Лужички Србин, док Милосављевић истиче да је Бизмарк са Србија дошао у „везу“ преко највећег немачког историчара Леополда Ранкеа, аутора књиге Српска револуција (1829), коју је , као млад човек, писао у сарадњи са Вуком Караџићем. (23) Вук је, борећи у Бечу, доследно прихватао идеје немачких и других филолога: Ако су Немци језички, књи-

жевно и духовно интегрисани на основу језика којим говоре, тако треба да чине и Срби. Ако Немаца има три вере, слична ситуација је и у Срба... Ако Немци могу да имају и готицу и латиницу и Срби могу да имају два писма: ћирилицу и латиницу. Дакле, Срби треба да се интегришу по истим принципима на којима се интегришу и други европски народи.

Милосављевић даље исправља српско питање и идеје илирства и југословенства, теме о којима је писао у више својих дела. Кад се Илирски покрет појавио са ставом да су Словенци, Хрвати, Срби и Бугари један народ – Илири, који говори један језик, илирски – двојица првака Матице српске, Теодор Павловић и Јован Суботић, изнели су став да поменута четири народа нису никакви Илири већ да су Југо-Славјани: тј да су посебни али блиски словенски народи, који као такви и треба да сарађују. Њихово виђење је и данас неспорно, у складу је са науком и са европским филолошким системом. Међутим, ђаковачки бискуп Штросмајер, бивши аустријски дворски каноник, који се јавља на историјској сцени половином 19. века, преусмерио је ову здраву идеју и понудио је нову пројекцију идеје југословенства. Штросмајерова идеја у основи је потпуно различита од идеје о Југо-Славјанима (Јужним Словенима) Павловића и Суботића.

Штросмајерова идеја југословенства под Југословенима подразумева само три народа (Словенце, Хрвате и Србе, дакле без Бугара), а то значи оне народе који већ живе у Аустрији. Југославија би, у федерализованој Аустрији, требало да ова три народа представи као један, тј. као Југословене. Срби, као најбројнији међу Јужним Словенима у Аустрији, требало је тако да изгубе свој национални идентитет. То је био и стратешки циљ Штросмајерове идеје југословенства. (17-28)

У овим идејама и немогућности да се оне реализују на миран начин (Срби су се напросто опирали Штросмајеровој идеји југословенства, као и што су се раније опирали Јагићевом илирству) аутор види и разлоге за отпочињање Првог светског рата. Требало је Србе силом, кад неће милом, угурати у састав преуређене Двојне монархије и тако их лишити и државе и идентитета. Сам повод за рат био је крајње прозаичан.

Први светски рат имао је као последицу два крупна идејно-политичка пројекта који ће обележити 20 век: комунизам и фашизам. Аустрија је изгубила а Србија је као држава извојевала пирову победу: након рата нестало је српске државе а настала Југославија по идеји Штросмајера о једном „троимениом народу“.

У даљем тексту аутор приказује филолошке основе прве и друге Југославије. Са стварањем Краљевине СХС /Југославије у уставима нове државе (1921, 1931) језик се званично звао српскохрватскословеначки, а српска књижевност се утопила у предмет који се предавао под именом Југословенска књижевност. Александар Белић, водећи српски лингвиста тога времена, иако се предствљао као Вуков следбеник пристао је на овај научни и језички фалсификат.

У другој Југославији која је поред три народа из прве Југославије (Срби, Хрвати и Словенци) промовисала још три народа (Македонци, Црногорци, Муслимани / данас Бошњаци), одржан је Новосадски књижевни договор (1954) о српскохрватском/хрватскохрватском језику. До овог договора важила је оваква пракса. У Словенији језик је називан словеначки, у Македонији македонски, у Србији и Црној Гори – српски; у Босни и Херцеговини – српскохрватски, а у Хрватској – хрватски или српски. Данас поред Хрвата који преименовани српски језик називају хрватским именом, по истој матрици српско језик присвојили су и Црногорци, који га данас зову – црногорски, и босански муслимани, који језик којим говоре називају- босански.

Аутор даље расправља о улози Тита као настављача политике

Штросмајера, Виктора Новака, као и грађанских политичара Радића, Мачека и других, али и отворених хрватских сепаратиста у току другог светског рата и у периоду деведесетих година 20. века, на разбијању југословенске државе. Милосављевић је то описао у својој књизи Титаник. Стање српских политичких и национално-културних институција описао је у књизи Поскле титаника. Тита је аутор описао као обавештајца НКВД који је доследно радио на разбијању Југославије и реализовању хрватске филолошке и геополитичке идеје.

Када је реч европским интеграцијама аутор подсећа да Србији нико не поставља ниједан од филолошких услова, уз напомену да су други народи и државе то питање одавно решили, као и да је тај услов за Србију и српски народ у ствари најважнији. Ово је истовремено захтев за обнављање српске језичке заједнице и обнављање србистике- научне дисциплине о српском језику, српској књижевности и српском народу, као мултиконфесионалном народу.

У тексту који следи Милосављевић анализира српско питање као питање идентитета, детаљно излажући српску и хрватску идеју југословенства, те хрватски и српски национални програм.

Посебан поднаслов чини Новосадски договор, предрасуде и логореја, у којем аутор указује на Договор од 8, 9. и 10 децембра 1954, одржан у згради Покрајинског комитета СК Војводине, којем је претходила анкета о језику вођена међу водећим књижевницима, филолозима, и интелектуалцима са српскохрватског (у ствари српског) језичког простора. Анкета је била својеврсна припрема за велики језички фалсификат. Да се ради о фалсификату који је требало да послужи за друге - национално-конституишуће, државотворне и геополитичке сврхе, као и у сврху демонтаже заједничке државе, сведоче и следеће чињенице. Године 1960. штампана су два правописа: Правопис српскохрватског језика, штампан у Матици српској екавски и ћирилицом и *Pravopis hrvatskosrpskoga jezika* штампан у Матици хрватској ијекавски и латиницом. На импликацијама Новосадског договора тек потом су се појавиле и едиције Српска књижевност у сто књига и Пет стољећа хрватске књижевности. Из оне чувене едиције српске књижевности, коју су заједнички објавиле Матица српска и Српска књижевна задруга, из српске књижевности изостала је цела дубровачка књижевност, а славна српска народна књижевност је проглашена за српскохрватску. Само тринаест година после Но-

восадског договора објављена је Декларација о називу и положају хрватског језика (1967) коју је потписало 18 хрватских институција. Четири године касније (1971), Матица хрватска је објавила да се одриче Новосадског договора. Ова потписница Новосадског договора обзнанила је да ће се убудуће самостално бринути о неговању хрватског књижевног језика. Са српске стране уследио је Предлог за размишљање који су потписали 40 српских књижевника филолога и лингвиста, али се на томе стало.

Матица српска и друге српске националне институције (САНУ, Вукова задужбина, и друге) остале су на позицијама Новосадског споразума. Језик који је пре Новосадског договора у Србији и Црној Гори називан српски, па преименован у српскохрватски, данас у Србији има више назива који се легално употребљавају на просторима бивше Југославије, па и у Србији. Овај језик се данас назива српски, хрватски, бошњачки, босански, црногорски и буњевачки. Такву судбину ниједан језик у Европи није доживео. Али сличну судбину није доживео ниједан други европски народ као што су доживели Срби у 20. веку (67)

У даљем тексту приказани су веома садржајни и занимљиви интервјуи јкоје је професор Милосављевић дао новинарки Биљани Живковић. Наслови ових тек-

стова су: Националне заједнице и религијске заједнице нису исто, Модели српског идентитет и Историја и идеја.

Аутор у првом интервјуу између осталог истиче да српске националне институције (мислећи на САНУ, Матицу српску, СКЗ, Вукову задужбину, филолошке факултете и институте и друге друштвено – хуманистичке факултете и институте), нажалост, нису пошле путем властите обнове. Него су наставиле да симулирају да је ненормално стање нормално. Симулирање, симулакрум (то су изрази водећег савременог филозофа Жана Бодријара) опште су карактеристике доба у којем живимо. (79)

Када истиче улогу СПЦ на очувању српског националног идентитета аутор сматра да се главни оријентири налазе у кругу Саборне цркве у Београду. То су Свети Сава, као битно обележје православља српског стила, а Доситеј и Вук као стубови српске филолошке традиције, битне за идентитет српског народа. (81)

Интересантан је и следећи податак на који указује аутор. То је попис становништва из 1948, на којем се свега два одсто становника Црне Горе изјаснило као Срби. Само 40-ак година раније готово сви становници Црне Горе били су Срби. Али је на овом попису било 161.000 Срба муслиманске вере, 16.000 Хрвата ове вере и око

800.000 Неопредељених. Све њих ће негде 60-их година државни врх третирати као посебан народ: Муслимане у смислу народности. Лако је уочити да је, на тај начин, оних 161.000 Срба муслиманске вероисповести нетрагом нестало. (86)

Кад су у питању модели националног идентитета аутор се, попут Вука Караџића, опредељује за немачки модел, тј. за модел мултиконфесионалног српског идентитета. У основи овог модела налази се језички принцип који једноставно није могуће оспоравати.

Током историје Срби су, верски подељени и територијално-политички разједињени, своје име и идентитет чували су првенствено помоћу Српске православне цркве. Црква је видела спас за народ у ослонцу на Русију, тада једину словенску независну државу, у којој је доминантан народ, руски, био православне вере. Да би била што ближе свом једином ослонцу, Српска православна црква је већ у првој половини 18. века за свој богослужбени и књижевни језик прихватила језик Руске православне цркве, односно, црквенословенски језик руске редакције. Тај језик, као црквенословенски, и данас је у употреби у црквеним обредима, напореда са српским језиком. Окренутост Русима и ка Русији била је тако снажна да је средином 18. века дошло до познате сеобе Срба

у Русију у област која је добила назив Нова Србија и Славено-србија. Аутор подсећа да је Доситеј Обрадовић писао на српском народном језику, као што ће то чинити и Вук Караџић, и да то није био никакв отклон од Руса. И Петар Велики и Катарина Велика настојали су да следе европске нормe и вредности. (94)

Милосављевић се супротставља Хантигтоновој тези о сукобу цивилизација, сматрајући је погрешном, и када је реч о српско-хрватском сукобу, чак и подметнутом од стране хрватских шовиниста. „Била је вештина увући Америку и демократске европске земље Запада против Срба својих дојучерашњих савезнике“. Према аутору „велике земље су одрадиле посао за нездраве амбиције хрватских и шиптарских идеолога и сепаратиста“. (114) О овим тезама, разуме се, могло би се критички расправљати.

У трећем интервјуу под насловом Историја и идеја занимљив је Милосављевићев аргумент о британском организовању демонстарција у Београду 27. марта 1941. Након пораза Француске, Британци су били били први на реду, те су Немце настојали да гурну што даље на исток, према СССР-у. Споразум Рибентроп-Молотов, међутим, спречио је ту намеру. Стога је британска обавештајна служба организовала 27. март у Београду. На сличан

начин Бротанска влада и њене обавештајне службе, настојале су и да Америку увуку у рат. (119) У овом изузетно занимљивом делу студије можемо наћи много детаља о великим историјским личностима и догађајима, што је разлог више да се прочита ова значајна књига. Аутор даље детаљно наводи почетак српско-хрватског језичког сукоба, наводећи злоћудност хрватске идеје по српске не само језичке и филолошке него и свеукупне националне и државне интересе.

На размишљање подстиче ауторов текст Догађаји, естаблишменти, кратије у којем он са аспекта филологије објашњава ове појмове. Посебно анализира идејне основе најважнијих догађаја из српске историје. У том контексту он је са филолошког и историјско-политиколошког становишта разматрао четири могућности: самостална Србија, прва Југославија, друга Југославија и разбијање Југославије.

Разматрајући појам и суштину естаблишмента (израз из енглеског језика, потиче из истог корена као и француски израз етаблирати – поставити, наметнути, прогласити), аутор анализира српски и југословенски естаблишмент и његову улогу и деловање у поменутиим најважнијим догађајима у српској и југословенској истори: прва Југославија, друга Југосла-

вија, постјугословенски период и Покрет за обнову србистике.

Најзад у трећем делу овог поднаслова Милосављевић пише о Кратијама и ту обрађује појмове: тиранократије, бирократије, полициократије, медијакратије, демократије, те партиократије, где је посебну пажњу посветио Титовој Југославији и деловању Комунистичке партије, чији је програм идентификовао са хрватским филолошким програмом.

Феномен Природне Албаније и природне Србије Милопсављевић је обрадио у четвртом интервјуу Биљане Живковић. Суштина овог чланка је у разликовању ових појмова природна и велика. Природна Албанија подразумева простор на коме већински живе Албанци у саставу других држава (Србија, Црна Гора, Македонија, Грчка) у којима они остварују своја културна, језичка, образовна и друга права и особености, и она се суштински разликује од појма Велика Албанија чију суштину представљају територијалне претензије према овим државама. Сличан модел Милосављевић примењује и кад је у питању разликовање природне од концепта Велике Србије.

У претпоследњем поднаслову аутор разматра Питање свих питања. То је питање које би требало поставити представницима српских националних институција и оно гласи: да ли треба да

се институционализује научна дисциплина о Србима, србистика? Прваци српског народа на ово питање не дају одговор, онашају се као да такво питање и не постоји. Аутор овде подсећа на актуелне грехе водећих српских институција, попут САНУ. Познато је да је СКА (основана 1886) још 1893. године почела да ради на свом главном пројекту а то је Речник српског књижевног и народног језика. Под тим именом, на овом пројекту радило се шездесет година (1893-1953). Онда је Академијин Речник добио нови назива, под којим и данас излази: Речник српскохрватског књижевног и народног језика. Промена назива језика десила се у комунистичко време, годину дана пре Новосадског договора 1954. на којем је српски језик такође преименован у српскохрватски/хрватскохрватски. Институт за српски језик САНУ, који је основан 1947, убрзо после Новосадског договора, 1955. променио је назив у Институт за српскохрватски језик. Од Милошевићевог времена опет се зове Институт за српски језик. И после свих промена Институт за српски језик припрема Речник српскохрватског књижевног и народног језика (под тим именом изашло је до сада 18 томова, а најављује се још толико). (181-2) Истовремено је Матица српска недавно издала обиман једнотомни речник под именом

Речник српскога језика (2007) Очигледно је да нешто није у реду са српским националним институцијама када једна издаје Речник српскохрватског књижевног и народног језика (САНУ), а друга Речник српскога језика (Матица српска).

Матица српска као да се поправља, али питање кредибилитета треба и њој поставити. Она је организовала Новосадски договор на којем је српски језик преименован у српскохрватски/хрваткосрпски. Матица српска се овог Договора никад није одрекла. А захваљујући не чињењу Матице српске сада онај српски језик од пре Новосадског договора има више имена: српски, хрватски, бошњачки, црногорски, буњевачки. То је знак пуне дезагрегације и српског језика, али и српске културе, такође и српског народа. (182)

У едицији Српска књижевност у сто књига коју је приредила Матица српска и СКЗ (главни уредник је Живан Милисавец), нема ниједног дубровачког писца. Имплицитни одговор је сасвим јасан: Срби немају права на дубровачку књижевност. Сасвим други одговор даје едиција Десет векова српске књижевности у сто педесет књига која управо излази у Матици српској (главни уредник је Миро Вуксановић). У њој су присутни дубровачки писци у њој се објављују и књиге из на-

родне књижевности. За те књиге не каже се да спадају и у хрватску књижевност. Ово је свакако у складу са српском филолошком традицијом.

На питање : да ли је постојала Матица српска у Дубровнику? Постоје такође два одговора. Један је дао председник Матице српске Божидар Ковачек у књизи Матица српска (2005). Помињући матице у словенском свету, њих десетак: Матица чешка, Матица илирска, Матица лужичкосрпска, Матица моравска, Матица далматинска, Матица хрватска, Матица словачка, Матица словеначка, Матица пољска. Али се не помиње Матица српска у Дубровнику.

Другачији одговор налази се у Зборнику Матице српске за књижевност и језик (1969/17). У том броју објављен је тематски блок поводом 60-годишњице Матице српске у Дубровнику (који је приредио Владимир М. Вукмировић). У Југословенском књижевном лексикону (издање Матице српске 1972) постоји чланчић о Матици српској у Дубровнику историчара Косте Н. Милутиновића). А да је ова институција заиста постојала, и да је било резултата њеног рада док 1914. није била забрањена, показало се после обнове Матице српске у Дубровнику на стогодишњицу њеног оснивања (2009). После обнове фототипски је објављено свих 16 књига које је

Матица српска у Дубровнику имала у периоду рада (1909-1914). Све ове књиге показане су на симпозијуму о овој институцији који је одржан у Земуну 2010. године.

У последњем поднаслову првог поглавља под називом Нормална филологија за нормалну државу, аутор износи четири важна захтева:

Катедре за србистику. На свим филолошким факултетима у земљи треба формирати катедре за србистику. Тај задатак треба остварити трансформацијом катедара за српски језик и катедара за српску књижевност у катедре за србистику. Овај посао треба да учини Влада Србије преко Министарства за образовање и науку.

Институт за србистику. У посао овог института спадао би и пројекат објављивања а) свих релевантних речника српског језика, б) свих релевантних грамика српског језика, в) свих релевантних правописних списа српског језика, г) свих релевантних историја српске књижевности и д) Антологија српске поезије у осам књига. Институт за србистику могао би да се бави и проблемима славистике.

Требало би затим организовати Научни скуп под насловом Повратак србистике у образовни систем Србије.

И, најзад, требало би организовати научни скуп под насловом Српска идеја југословенства.

Одржавање овог скупа требало би везати за неколико актера те идеје и места у којима су рођени. То су прваци Матице српске Теодор Павловић (рођен у Новом Милошеву у Банату), Јован Суботић (рођен у Добринцима у Срему) и Надежда петровић (рођена у Чачку).

У другом поглављу ове вредне студије налази се реферат овог аутора као председника Скупштине Матице српске у Дубровнику који је он поднео на свечаној седници у Новом Саду 06. децембра 2014. године. То је текст свечарског типа у којој Милосављевић излаже идеју србистике указујући између осталог на модел Матице српске у Дубровнику у историјским и савременим условима.

На крају књиге аутор је дао Концепт свечане Матице српске у Дубровнику, а на задњој корици књиге су фотографије знаменитих Срба православне и католичке вере са подручја Дубровника, Далмације, Лике, Кордуна, Баније, Славоније, Срема и Барање, укупно 56 корифеја српске мисли.